

definitieve instructie uit Londen wordt gegeven.' 'Daarmee', had Fraenkel toegevoegd, 'wordt elke twijfel opgeheven aan wat onder deze omstandigheden Nederlandse plicht voorschrijft'¹ – het was een dubbelzinnige formulering: aansporing zich *nu* rustig te houden, maar ook om in de laatste fase van de oorlog (en die was, meende men, een kwestie van weken, hoogstens maanden) de 'definitieve instructie' van Londen op te volgen. Verscheidene nationaal-socialistische c.q. pro-Duitse journalisten verbaasden er zich hogelijk over dat Fraenkel niet meteen gearresteerd werd², het weekblad van de Nederlandse SS, *Storm-SS*, noemde zijn stuk 'het meest krankzinnige hetzartikel dat sinds 1939 geschreven werd.'³

★

Enkele tientallen vooraanstaande Rotterdammers hadden, zoals wij weer-gaven, 'de gepleegde bomaanslag' 'een onverantwoordelijke daad' genoemd en de Rotterdamse kerkeraden hadden verklaard dat zij 'de daad van sabotage ten strengste veroordelen' – op die twee uitlatingen (het telegram van het Interkerkelijk Overleg bleef binnenskamers) werd in de illegale pers met leedwezen dan wel met verontwaardiging gereageerd. *Het Parool* en *Vrij Nederland* deden het eerste. 'Wij betreuren ten zeerste', schreef *Het Parool*,

'dat dergelijke verklaringen onder de gegeven omstandigheden in het openbaar worden afgelegd, en dat nog wel in dagbladen waarvan iedereen weet dat Jozef Goebbels er de eeuwige eindredacteur van is. Want daarmee spelen degenen, die

¹ *De Telegraaf*, 17 aug. 1942. ² Radio Oranje heeft op zaterdagavond 8 augustus '42 inderdaad een mededeling uitgezonden over Rauters bekendmaking van die datum. In die mededeling is gezegd dat alle Duitsers of Nederlanders die zich aan de gijzelaars zouden vergrijpen, na de oorlog berecht zouden worden. De 'leider van het Nederlandse Informatiebureau' heeft niet gesproken en de door Fraenkel z.g. aangehaalde passage is niet uitgezonden. Zij was in werkelijkheid een combinatie van instructies die al veel eerder uitgezonden waren, o.m. in mei '42 toen Radio Oranje een officiële Engelse mededeling uitgezonden had waar in stond: 'Wanneer de tijd komt om een beroep te doen op het Nederlandse volk, zult u van te voren gewaarschuwd worden.' Aangezien de door Fraenkel aangehaalde passage gelijktijdig ook in andere bladen gepubliceerd werd, nemen wij aan dat de *Presse-Abteilung* er de tekst voor verstrekt heeft in de verwachting dat deze louter opgevat zou worden als een aanwijzing, zich van verzet-nú te onthouden. Zo alleen is ook verklaarbaar dat tegen Fraenkel geen maatregelen genomen werden. ³ *Storm-SS*, 21 aug. 1942.